

„De a fájdalom még nem szerencsétlenség. A szerencsétlenség túl van az isteni pedagógián.”

(Simone Weil)

18 Teplán Ágnes

„A SZENVEDÉS ÁLTAL MEGIGAZULT SZEM”

Péter Ágnes: *William Blake*

illusztrációi a Jób könyvéhez

A kötet borítóján látható metszet a történet eleve- nébe hatol, amint barátai vádló mozdulattal Jób felé mutatnak. Az aggas- tyán csupasz és erőteljes felsőteste felé mutató ujjak között sötét sáv de- reng. A köztük lévő távol- ság fenyegetően szűk.

Felesége Jób mögül kitekint, megérintve annak alkarját. A férfi széttárja kar- ját, tenyerét, míg elkínozott arccal az ég felé mered. Hiszen Jób történetének botránya éppen a látás, a szerencsétlenséggel való szembenézés és végered- ményben az értelmezés krízise. Jób szenvedése monoton gyász, és útja a belső látás felé tart, amelyet Blake ábrázolásában látomásos és rémálmos szakítanak meg. Jóbot először a Sátán, aztán vigasztalói és barátai, végül emberi alakban az Úr is meglátogatja.

Az ószövetségi Jób könyve elbeszéli a gyász monotonitásából kitörő, meg- váltó erejű szembenézést a teremtés szépségével. Jób szenvedése, kétség- beesésében a Megváltóhoz való fordulása, mint folyamatosan áramló ellentétes energiák kölcsönhatása jelenik meg Blake metszetein. Ahogyan Péter Ágnes fogalmaz: „Jób kettős szerepet tölt be a képekből s idézetekből összeállítható elbeszélésben: egyszerre szenvedő egyén, magányos hős, tra- gikus, mártíriumra született ámokfutó, aki a kozmosz mindenható Urával perlekedik, ugyanakkor az ember lényegi természetének és az emberiség egé- szének megtestesítője, szimbólum és eszme.”

Blake első metszetén az Élet fája alatt látható Jób, családja körében. A kép merev harmóniába dermed. Ezt a már-már sterilnek ható nyugalmat dúlja fel az az eufória, amelyet a Sátán megjelenő alakja hoz. A szétáradó erő, amellyel fölbe kerekedik Jób apatikus állapotának, szinte eltereli a figyelmet Jób szenvedéséről, benuultságáról. Azonban az égbolt túlságosan alacsonynak tetszik, és szűknek a számára kiszabott tér. A fiatal, izmos férfitestet pikke- lyek borítják, ijesztően nemtelenné változtatják. Az életerős Sátán és Jób aggasztán testének szembeállítására drámai feszültséget teremt. Ki ez a rej- télyes fiatalember, ki egyáltalán a Sátán? A pikkely motívuma még Jób

rémálmában is visszaköszön. Ez utóbbi metszet kitekint az ószövetségi történetből, mégis szerves részévé válik a metszetsorozatnak. Csillagszerű fehér hajával Ádám levegőben úszó alakja tűnik fel, testére rátekeredik a kígyó, sőt a két test szinte csak a fejekben válik külön. Ez a metszet éppen a *Jóbot szidalmazzák a barátai* című lap után következik. Péter Ágnes 19 értelmezése szerint Szókratész és Jézus alakjával is párhuzamot állít Blake a saját mitológiájában, és ugyanazzal a pátoszformulával ábrázolja a vádlókat. Szókratészt és Jézust is hasonlóképpen bűnösnek tartotta a közösség, habár ártatlanok voltak.

Ez a kitaszítottság látható azokon a metszeteken, amelyeken Jób szerencsétlenné válik, mindenki eltávolodik tőle, sőt ellene fordul. Ám a neveltségesség és a szerencsétlenség Simone Weil szerint adomány, amikor Isten közel hajol hozzánk. Blake tragikusan kirekesztett, megálázott és – mondhatjuk – szerencsétlen életútja emlékeztet Jóbéra. Amikor 1809-ben legjelentősebb munkáiból kiállítás rendezett a londoni Sohóban, s hozzá egy terjedelmes magyarázatokat tartalmazó katalógust fűzött, az arra ellátogató Robert Hunt „egy háborodott elme ömlengéseit” olvasta ki a sorokból. A tavi költők közül Southey és Wordsworth örültnek tartotta, Coleridge viszont levelezése alapján felismerte a zenit Blake alkotásaiban. Blake magát a patmoszi János örökösének vallotta, és saját megszállottságáról bizalmas barátjának e szavakkal vallott: „mögöttünk az idő, a tér tengere háborog és hömpölyög, az, aki leáll, elveszett.”

Péter Ágnes könyvében Blake szülőházától, a londoni gyermekkortól, a rajziskolán át Henry Parsnál, vagy a James Basire-nél folytatott rézmetszői mesterképzésen keresztül, a Képzőművészeti Akadémián töltött évek bemutatásával eljutunk az egyre intenzívebb alkotói évekig, s a betetőzést jelentő Jób-illusztrációkig. A londoni disszidentek és a morva testvérek köréről is részletesen értekezik a könyv. Blake családja mindkét ágon kapcsolódott a 17. századi szakadár protestánsokhoz, akik nem fogadták el az anglikán egyház hittételeit. A teológiai gyökerek felkutatásban szó esik még az 1789-ben megrendezett Swedenborg-konferenciáról, amelynek tételeit aláírásukkal elfogadta William és felesége, Catherine Blake is. Ebben a kontextusban érthetjük meg Blake „látomásos” alkatának, különiségének eredetét.

Az életmű helyszínekre tagolódik. Első korszak: London a „maga rémisztő formáival”, ezt követik a segítő szándékú jó barátok révén Lambethben és Felphamban töltött termékeny esztendőik. A könyv jól átgondolt, gondosan

Új Forrás 2017/10 – Teplán Ágnes: A szenvedés által megjízult szem”
Péter Ágnes: *William Blake illusztrációi a Jób könyvéhez*

megtervezett konstrukció, s bizonyos fejezeteihez érdemes külön is visszatérni, különálló egységként is bejárni annak sokrétű hivatkozásokkal felépített, fegyelmezett és logikus érveléssel megalapozott értelmezéseit. Péter

20 Ágnes könyve azzal az aprólékos munkával, amellyel kibontja saját al-
láspontját az értelmezések sokféleségében, ahogyan határozottan kiválasztja a számára elfogadható interpretáció útját, sosem helyezve előtérbe saját lenyűgöző éleslátását, tudását, egy építész képzeletével építi újra alkotóelemeiből Blake életművét. A könyv olvasói számíthatnak a részleteket finoman szétszalazó türelemre, alaposságra, fáradhatatlan következetességre, amely nélkül ebben a monumentális építményben eltévednénk. Péter Ágnestől megtanulhatjuk, hogyan érdemes elmélyülten, nagy figyelemmel feldolgozni a rendelkezésre álló szakirodalmat. Munkájában megmutatkozik az irodalomtörténeti, filológusi írásmódnak az a példaértékű alázata, amely azonban nem mond le a saját és a személyes feldolgozásáról, sőt éppen az elrejtettség meggyőző eleganciájával él. Blake Jób-metszeteinek értelmezése így nem válik leegyszerűsítően pszichologizálóvá, hanem felöleli és beláthatóvá teszi a művészettörténeti, teológiai és irodalomtörténeti értelmezések gazdagságát. A blake-i mitológia és a romantika mítosz-kutatásának irányzatait, a 18. századi Jób-értelmezéseket is számba véve közelíti meg Blake illusztrációit, és mutat rá azok eredetiségére.

Külön fejezetet szentel a blake-i krisztológia előzményéinek, majd három korszakot különít el. Péter Ágnes szerint Blake Jézusa az első fázisban forradalmár, ifjú lázadó, a második fázisban mitikus figura, aki szenvedése vállalásával kinyilvánítja azonosulását az emberrel, s a harmadik fázisban válik éppen a Jób-könyvében a „szimbólumalkotás archetipikus formájává”, „az esztétikai szemlélet alanyává és tárgyává”. Krisztus, a megtestesült Úr Jób tükörcképeként jelenik meg a metszeteken. Amikor Jób meglátja az Istent, egyúttal önmaga tükörcképre tekint. „Mert én tudom, hogy az én megváltóm él, és utoljára az én porom felett megáll.” Jób szenvedése a vajúdas negatívja. Jób kihordja a szenvedését, mielőtt elválik tőle, s ez által szeme megigazul; ez lesz az új élet lehetősége. (*L'Harmattan, Bp., 2017*)